

OLAĞANÜSTÜ HAL KAPSAMINDA YAYIMLANAN KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERİN ÖZELLİKLERİ

*(Characteristics Of Statutory Decrees Issued Within The Scope Of
State Of Emergency)*

Av. Mithat KONUK *

ÖZET

Olağanüstü hallerde Devlet, varlığını korumak için temel hak ve hürriyetlerde kısıtlamaya gidebilir. Bu kısıtlamalar, normal zamanlara göre daha fazla olabilir. Çünkü, bu dönemde kabul edilen kanun hükmünde kararnameler, olağan dönemde çıkarılanların tabi olduğu sınırlamalara bağlı değildir. Üstelik olağanüstü hal kapsamında kabul edilen kanun hükmünde kararnameler ile, diğer mevzuatta da değişiklik yapılabilir. Hatta, bu değişiklikler, sadece olağanüstü hal süresi ile sınırlı olmayıp, kalıcı nitelik taşırlar. Nihayet, bir ülke kendi rejimini devirmeye yönelik bir tehlike ortaya çıktığında, insan hakları sözleşmesini askıya almak suretiyle, temel hak ve hürriyetlere kısıtlama getirebilir. Söz konusu kısıtlamaların dayanağı iç hukukta AY. m. 15/II ve 121/III, 122/II hükümleri; milletlerarası hukukta ise AİHS. m. 15/II hükmüdür.

Anahtar Kelimeler: Olağanüstü hal, kanun hükmünde kararname, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması, temel hak ve hürriyetlerin askıya alınması.

---

* Ankara Barosu Avukatı

ABSTRACT

In states of emergencies, the government can restrict fundamental rights and liberties to protect its own existence. These restrictions can be more than the ones in regular times. The reason for this is that statutory decrees issued within the scope of state of emergency is not subject to the same restrictions with regular statutory decrees. Furthermore, changes can be made to the other laws and regulations by these statutory decrees. Moreover, these changes are not limited with the timeframe of state of emergency but they are permanent. Finally, a country can restrict fundamental rights and liberties by suspending European Convention of Human Rights when a threat emerges to take down its regime. Basis for this restriction is in domestic law Articles 15/II, 121/III and 122/II, and in international law ECHR Article 15/II.

Key Words: State of emergency, statutory decree, restriction of fundamental rights and liberties, suspension of fundamental rights and liberties.

I. Giriş

Olağanüstü hâllerde devletin mevcut siyasî düzeninin, hâtta varlığının büyük bir tehlike altında olduğu bir gerçektir. Bu durum karşısında devlet, tehlike altındaki varlığını korumak ve kurtarmak için, temel hak ve hürriyetleri, normal hâllere göre daha fazla sınırlama, hâtta gerektiği takdirde askıya alma yetkisine sahiptir¹. Bu sebeple doktrinde, konut dokunulmazlığı, yerleşme ve seyahat hürriyeti, haberleşme hürriyeti, basın hürriyeti, toplantı ve gösteri hürriyeti, grev hakkı, dernek ve sendika kurma hakkı ve mülkiyet hakkı² ilk başta sınırlanabilen temel haklar ve hürriyetler arasında yer almaktadır³. Dolayısıyla, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleleri, “*idarenin kanuniliği*” ilkesinin bir istisnasını teşkil etmektedir⁴.

¹ KUZU, Burhan; Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi, Ankara 1993, s. 69.

² Olağanüstü hallerde mülkiyet hakkının sınırlaması ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. BAŞPINAR, Veysel; Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukuku Açısından Olağanüstü Hallerde Mülkiyet Hakkı Sınırlamasının Fikrî ve Hukukî Temelleri, EÜHFĐ. C. XI, S. 1, s. vd.

³ KUZU, s. 70; BULUT, Burcu; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Mülkiyet Hakkı ve Sınırlandırılması Esasları, LHD, S. 33 (Eylül 2012), s. 23.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. TUNÇ, H./BİLİR, F./YAVUZ, B.; Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2015, 280.

Olağanüstü dönemlerde yürütme organı, yasama organı gibi, hareket ederek, yetki kanunu gerekmeden kanun hükmünde kararnameler yayımlamaktadır. Başka bir deyişle, böyle hâllerde yürütme organı, düzenleme yapma yetkisini, yasama organı tarafından kendisine verilen yetki kanunundan değil, bunun aksine ve doğrudan doğruya Anayasa'dan almaktadır⁵. Çünkü olağanüstü hâllerde cumhurbaşkanı, olağan döneme göre daha aktif ve etkili bir statü kazanır⁶. Bu sebeple, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleri, kaynağını yetki kanunundan değil, bilâkis doğrudan doğruya AY. m. 121/III ve 122/II hükümlerinden almaktadır⁷. Anayasa Mahkemesi de aynı sonucu kabul etmektedir⁸. Söz konusu gerekçelerden hareket eden bir görüşe göre, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnameleri, yürütmenin aslî düzenleme yetkisinin bir misâlini teşkil ederler⁹.

Olağanüstü hâllerde temel hak ve hürriyetlerin sınırlamasına ilişkin hükümlerin başında AY. m. 119, 120 ve 121 düzenlemeleri gelmektedir. Bunlar arasında inceleme konumuzu, Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hâlinde, Cumhurbaşkanlığı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nun, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hâl ilan edilmesi ilgilendirmektedir.

II. Konu ile İlgili Düzenlemeler

AY. m. 121'e göre, m. 119 ve 120 hükümleri çerçevesinde ilân edilen olağanüstü hâllerde, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda

⁵ KUZU, s. 272; ZENGİN, E./ALTIN, S.; Türk Hukukunda kanun Hükmünde Kararname Uygulaması, SD. S. 34 (1999), s. 34.

⁶ YÜZBAŞIOĞLU, Necmi; 1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye'de Kanun Hükmünde Kararnameler Rejimi, İstanbul 1996, s. 178; Diğer taraftan, 2007 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile, cumhurbaşkanının TBMM yerine doğrudan halk tarafından seçilmesi esasının kabul edilmesi ile, onun olağanüstü kanun hükmünde kararnamelerin kabulü aşamasındaki konumunu daha da güçlendirmiştir. Bkz. ESEN, Selin; Karşılaştırmalı Hukukta ve Türkiye'de Olağanüstü Hal Rejimi, Ankara 2008, s. 236; TÜRK, Ender; 1982 Anayasası'na Göre Kanun Hükmünde Kararnameler ve Yargısal Denetimi (Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013, s. 76.

⁷ YÜZBAŞIOĞLU, s. 175; TÜRK, s. 76.

⁸ Bkz. AY. Mah. T. 03.07.1991, E. 1991/6, K. 1991/20 (RG. T. 08.03.1992, S. 21165).

⁹ TÜRK, s. 77, not 405'te zikredilen yazarlar.

temel hak ve hürriyetlerin sınırlanabilmesi veya durdurulması kanunla düzenlenir. Söz konusu Kanun; 2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanunu'dur¹⁰. Kanun'un 4. maddesinde "*Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda Anayasanın 91 inci maddesindeki kısıtlamalara ve usule bağlı olmaksızın, kanun hükmünde kararname çıkarabilir*" hükmü yer almaktadır. Madde metninde de görüldüğü gibi, olağan dönemlerde kişi haklarının kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenmesi mümkün değildir. Bunun bir sonucu olarak, olağan dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle temel haklar ve hürriyetlerle ilgili düzenleme yapılamaz. Böyle bir sonun olağan dönemler bakımından temel hak ve hürriyetlerin güvencesini teşkil eder.

AY. m. 91'de "*Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.*" hükmü yer almaktadır. Diğer taraftan, sıkıyönetim ve olağanüstü hâllerde kabul edilen kanun hükmünde kararnameler ile Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar ve hürriyetler de düzenlenebilir¹¹. Çünkü, bu tür hak ve hürriyetler ile ilgili olarak Anayasa'da yer alan teminatlara aykırı tedbirlerin alınabileceği yine Anayasa hükmüdür (AY. m. 15)¹². Bunun bir sonucu olarak, olağanüstü dönemlerde yürütme organı temel hak ve hürriyetleri daha ileri ölçülerde sınırlayabilir/kısıtlayabilir, hâтта gerektiğinde büsbütün durdurabilir. Çünkü, olağanüstü hâl ilânından sonra çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle sadece negatif statü hakları değil, bütçe kanunu

¹⁰ Bkz. RG. T. 27.10.1983, S. 18204.

¹¹ YÜZBAŞIOĞLU, s. 179. Çünkü söz konusu düzenlemeler, olağanüstü hâllere mahsustur. Bu sebeple söz konusu hâllerde, normal zamanlara göre, temel hakların ve hürriyetlerin büyük ölçüde kısmen veya tamamen sınırlanması, hatta kullanılmasının tamamen durdurulması mümkündür. Bkz. ÖZBUDUN, Ergun; Türk Anayasa Hukuku, 15. Baskı, Ankara 2014, s. 375.

¹² GÖZLER, Kemal; "Olağanüstü Yönetim Usulleri", www.anayasa.gen.tr/oyu.htm (E.T. 08.08.2016). Çünkü, söz konusu hâllerde, yürütme organının olağanüstü hâlin gerektirdiği tedbirlerin belirlenmesinde ve alınmasında takdir yetkisi genişlemektedir. Başka bir deyişle, olağanüstü hâllerde, yürütme organının takdir yetkisi olağan zamanlara göre genişlemektedir.

dışında¹³, kural olarak bütün temel haklar ve hürriyetler ile ilgili düzenleme yapılabilir¹⁴. AY. m. 15/I'de yer alan "...olağanüstü hâllerde ... Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir..." ifadesi bu sonucu doğrulamaktadır. Anayasa Mahkemesi de aynı sonucu kabul etmektedir¹⁵.

Darbe teşebbüsü¹⁶ sebebiyle olağanüstü hâlin ilânından sonra yapılan düzenlemelerin, bu durumun sona ermesinden itibaren kendiliğinden yürürlükten kalkıp kalkmadığı tartışmaları yapılmaktadır. Aynı şekilde doktrinde, olağanüstü hâllerde kabul edilen, kanun hükmünde kararnamelerle yapılan düzenlemelerin, geçici olduğu, diğer Kanun hükmünde kararnamelerden daha zayıf bir niteliğe sahip olup olmadıkların tartışması da yapılmaktadır. Anayasa Mahkemesi de bir kararında konu hakkında görüşünü açıklamıştır. Aşağıda bu konulara ilişkin tartışmalar ortaya konulmuş, kendi görüşümüz açıklanmıştır.

III. Yapılacak düzenlemelerin hukukî niteliği

Olağanüstü dönemlerde devlet ve toplum, olağan dönem kuralları ile bertaraf edilemeyecek tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden devlet, söz konusu tehlikeleri ortadan kaldırmak için demokratik ilkelerden taviz vermektedir. Zira, demokratik düzenin tamamen ortadan kaldırılmasına engel olmak amacıyla, geçici süre için daha az demokrasi ve temel hak ve hürriyetler açısından daha sınırlı bir rejim yeğlenmektedir¹⁷. Dolayısıyla, olağanüstü hâllerde çıkarılacak kanun hükmünde kararnamelerin, olağan hâllerde kabul edilen kanun hükmünde kararnamelerden farklı, kendine özgü bir niteliği bulunmaktadır¹⁸. Aynı şekilde, böyle hâllerde temel hak ve hürriyetler ile ilgili sınırlamaların Anayasa'nın lâfzına ve ruhuna uygun

¹³ AY. m. 163'e göre, "*Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnama ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez.*"

¹⁴ ESEN, s. 245; BAŞPINAR, s. 8-9.

¹⁵ Geniş bilgi için bkz. ÖDEN, Merih; Anayasa Mahkemesi ve Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi, AHFD. C. 58, S. 3, s. 675-676.

¹⁶ Darbe teşebbüsü aynı zamanda TCK. m. 309 vd. anlamında suç teşkil etmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi; Kalkışma Suçları, Ankara 2016, s. 38 vd.

¹⁷ TEKİNSOY, Ayhan; Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Kanun Hükmünde Çıkarma Yetkisinin Hukuksal Niteliği ve Yetki Yasaları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 1996, s. 52.

¹⁸ BEHÇET, Muhammed; Olağanüstü Hal Uygulaması ve Teorik Temelleri (İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014, s. 56.

olması gerekli değildir. Zira Anayasa’da olağanüstü hâl kapsamında çıkarılacak kanun hükmünde kararnemelerde, konu sınırlaması bulunmamaktadır. Bu yüzden olağanüstü hâllerde kanun hükmünde kararnemeler ile her konu düzenlenebilir. Ancak bunun sınırı, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı bir konu olmalıdır¹⁹. Yine bu tür düzenlemelerin, Anayasa’da yer verilen genel sebeplere uygun olması da şart değildir. Ayrıca, bu dönemlerde çıkarılan kanun hükmünde kararnemeler için Anayasa’ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz (AY. m. 148/I)²⁰. Hattâ, olağanüstü hâlin ilânından sonra kabul edilen kanun hükmünde kararnemelerle temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ile ilgili olarak demokratik toplum düzeninin gereklerine uygunluk şartı da geçerli değildir²¹. Zira GÖZLER’in ifadesiyle, “*olağanüstü hâllerde temel hakların ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında uyulması gereken Anayasa, normal Anayasa’dan farklı olup, tek maddeden (m. 15) ibarettir*”²². Anayasa Mahkemesi de bir kararında benzer sonucu kabul etmiştir²³.

AY. m. 121’e göre m. 119 ve 120 hükümleri çerçevesinde ilân edilen olağanüstü hâllerde, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler²⁴ doğrultusunda

¹⁹ TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 281; BAŞPINAR, s. 12-13.

²⁰ Hükmün kabul ediliş sebebi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖDEN, s. 661 vd.

²¹ GÖZLER, 826; Aynı Yazar, Olağanüstü Hal Rejimlerinde Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sistemi ve Olağanüstü Hak Kanun Hükmünde Kararnemelerin Hukuki Rejimi, ABD., Y. 1990, S. 4, s. 565.

²² GÖZLER, Rejim, s. 566.

²³ AY. Mah. T. 15-16.02.1972, E. 1971/31, K. 1972/5 “...Demek ki ilân edilme nedenleri 124 üncü maddenin birinci fıkrasında belirlenen ve bu nedenlere göre de Devlet, ülke ve millet yönünden hayati önemi ortada bulunan “sıkıyönetim” gibi bir konuda Anayasa Koyucu hürriyetlerin kısıtlanması bakımından özel maddelerinde ve 11 inci maddedeki hükümlerin sağladığı olanakları sıkıyönetim isterlerinin aşması ve o olanakların bu alanda yetersiz kalması olasılığını düşünmüş ve sıkıyönetimi başlı başına ve özel bir sınırlama nedeni olarak ele almayı ve hürriyetleri sıkıyönetimin gerekleri yönünden kanunla kayıtlama veya durdurma yetkisine öteki sınırlama kurallarından ayrı olarak sıkıyönetimi düzenleyen Anayasa maddesi içinde yer vermeyi öngörmüştür. 1402 sayılı sıkıyönetim Kanununun 3 üncü maddesinin - şimdi incelenen (a) ve daha aşağıda incelenecek olanlardan özellikle (c) fıkralarının Anayasa’ya uygunluk denetimi yapılırken isabetli bir karara varabilmek için bu ilkenin gözönünde bulundurulması yerinde olacaktır...” (Karar metni için bkz. RG. T. 14.10.1972, S. 14336. Ayrıca bkz. <http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/f1816962-0b2d-4f03-8828-310abecda9f?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>, E. T. 08.08.2016).

²⁴ AY. m. 15/I’de “Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.” hükmü yer almaktadır.

temel hak ve hürriyetlerin sınırlanabilmesi veya durdurulmasının²⁵ kanunla düzenleneceği hükmü yer almaktadır²⁶. Olağanüstü hâl ilânından sonra çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle sadece negatif statü hakları değil, bütçe kanunu dışında²⁷, kural olarak bütün temel haklar ve hürriyetler ile ilgili düzenleme yapılabilir²⁸. AY. m. 15/I'de yer alan "...olağanüstü hâllerde ... Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir..." ifadesi bu sonucu doğrulamaktadır. Anayasa Mahkemesi de aynı sonucu kabul etmektedir²⁹.

²⁵ Anayasa Mahkemesine göre, sınırlama ve durdurma kavramları birbirinden farklı kavramlardır. Yüksek Mahkeme'ye göre sınırlama "belirli bir temel hak ve özgürlüğün Anayasa'da öngörülen ya da belirlenen alanı içinde kişiye sağlanan olanakların Yasakoyucu tarafından daraltılmasıdır. Başka bir anlatımla, sınırlamada, belirli bir temel hak ve özgürlüğün kullanım olanakları sınırlamadan sonra da devam eder. Buna karşılık, temel hak ve özgürlüklerin durdurulması, bunlardan belirli bir süre içinde yararlanılma veya kullanılmalarının olanaksızlığını anlatır. Bu nedenle, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını durdurma, onları sınırlamanın ötesinde ve onu aşan bir kavramdır. Temel hak ve özgürlüğü ortadan kaldırmaksızın veya kullanılmaz duruma getirmeksizin bunlardan yararlanılmasının ertelenmesi durdurmadır. Adından da anlaşılacağı gibi, durdurma sürelidir. Diğer yönden yaşam hakkı, kişi ve konut dokunulmazlığı, işkence ve ezilme yasağı, sansür yasağı, gibi kimi hak ve özgürlüklerin durdurulmaları bunların nitelikleri gereği olanaksızdır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü, seyahat özgürlüğü, grev gibi belli tekrarlar biçimde kullanılabilen kimi hak ve özgürlükler durdurulabilir." Bkz. AY. Mah. T. 20.01.1993, E. 1992/36, K. 1993/4 (RG. T. 19.03.1993, S. 21529).

²⁶ Söz konusu Kanun; 2935 sayılı Olağanüstü Hâl Kanunu²⁶'dur. Kanun'un 4. maddesinde "Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda Anayasanın 91 inci maddesindeki kısıtlamalara ve usule bağlı olmaksızın, kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir" hükmü yer almaktadır. Bkz. RG. T. 27.10.1983, S. 18204. Madde metninde de görüldüğü gibi, kişi haklarının kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Gerçekten de, olağan dönemde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle mülkiyet hakkının da dâhil olduğu temel haklar ve hürriyetlerle ilgili düzenleme yapılamaz. Böyle bir sonun olağan dönemler bakımından mülkiyet hakkının güvencesini teşkil eder. Böylece yürütme organına mülkiyet hakkı ile düzenleme yapmasını engellemektedir. AY. m. 91'de "Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez." hükmü yer almaktadır.

²⁷ AY. m. 163'e göre, "Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez."

²⁸ ESEN, Rejim s. 245.

²⁹ Geniş bilgi için bkz. ÖDEN, s. 675-676. Olağan hâllerde yetki kanununa dayanarak çıkarılacak kanun hükmünde kararnameler için konu sınırlaması söz konusudur. Gerçekten de, AY. 91/I'e göre, "Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan

Olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnameler, olağan dönemde kabul edilen kanun hükmünde kararnamelerin tâbi olduğu sınırlamalara da bağlı değildir³⁰. Gerçekten de, bu dönemlerde çıkarılan kanun hükmünde kararnameler ile kişi hakları ve ödevleri, hattâ siyasî haklar dahi düzenlenebilir³¹. Bu sonucu dikkate alan bir görüş, bu tür düzenlemelerin fonksiyonel bakımdan yasama işlemi olduğunu kabul etmektedir³².

IV. Diğer mevzuatta değişiklik yapılması

Olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle diğer mevzuatta değişiklik yapılıp yapılamayacağı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş, olağanüstü hal kapsamında kabul edilen kanun hükmünde kararnamelerle, diğer kanun veya kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılamayacağı, özellikle temel hak ve hürriyetlerle ilgili düzenlemenin mümkün olmadığı kanaatindedir³³. Buna karşılık, gerekçelerini daha inandırıcı bulduğumuz diğer bir görüş, olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen kanun hükmünde kararnameleriyle, mevzuatta değişiklik

---

temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.” Buna karşılık, olağanüstü hâllerde çıkarılacak kanun hükmünde kararnameler için böyle bir sınırlama mevcut değildir. Bkz. ÖZLER, s. 129; ESEN, s. 245.

³⁰ Anayasa Mahkemesi de aynı sonucu kabul etmektedir. Gerçekten de, Anayasa Mahkemesi T. 10.01.1911, E. 1990/25, K. 1991/1 sayılı kararında, “*Anayasa'nın 121. maddesinin üçüncü, 122. maddesinin ikinci fıkrasında olağanüstü hal ve sıkıyönetim süresince Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nun, olağanüstü halin ve sıkıyönetimin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararname (KHK) ler çıkarılabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle olağanüstü hallerde ve sıkıyönetimde KHK çıkarabilmek için bir yetki yasasına gerek bulunmamaktadır. Anayasa'nın 121. ve 122- maddeleri bu durumlarda çıkarılacak KHK'lerin anayasal dayanağını oluşturur.*” (RG. T. 05.03.1992, S. 21162); T. 03.07.1991, E. 1991/6, K. 1991/20 sayılı başka bir kararında da “*Anayasa'nın 121. ve 122. maddelerine uygun olarak olağanüstü halin veya sıkıyönetimin gerekli kıldığı konularda çıkarılan kanun hükmünde kararnameler (KHK) Anayasa'nın 148. maddesinin birinci fıkrası ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 19. maddelerine göre, Anayasa Mahkemesi'nin uygunluk denetiminin dışındadırlar... Kaldığı olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde Anayasa'nın 121. ve 122. maddeleri gereğince çıkarılan KHK'lere karşı şekil ve esas bakımından iptal davası açılmayacağı ve mahkemelerde Anayasa'ya aykırılık iddiasının ileri sürülemeyeceği 2949 sayılı Kanunun 19. maddesi ve Anayasa'nın 148. maddesinin, âmir hükümleri gereğidir.*” (RG., T. 08.03.1992, S. 21165) ifadeleri yer almaktadır.

³¹ Bkz. ÖDEN, s. 664.

³² KUZU, Rejim, s. 272-273; TEZİÇ, Erdoğan; Anayasa Hukuku, 20. Bası, İstanbul 2016, s. 41.

³³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ESEN, Rejim, s. 245, 249.

yapılabileceğini, kanunlara aykırı önlemler alınabileceğini savunmaktadır. Bu görüşü savunan yazarlara göre, AY. m. 91 gereğince, olağan dönem kanun hükmünde kararname ile temel hak ve hürriyetler sınırlanamaz iken, olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararname için böyle bir sınırlama mevcut değildir. Bu sebeple, söz konusu kanun hükmünde kararname için yetki kanunu gerekmediği gibi, temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulması ve Anayasa’da yer alan güvencelere aykırı tedbirler alınması bu tür yönetimin mantığının bir gereğidir. Zira olağanüstü hâlin yönetim ve hukuk devleti mantığı, olağan dönemden oldukça farklıdır. Dolayısıyla, olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararname ile, kanunlarda değişiklik yapılamayacağını ileri sürmek, her şeyden önce AY. m. 15’te yer alan, Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceği ifadesine aykırıdır. Bu görüşü savunan yazarlara göre, AY. m. 91 gereğince, olağan dönem kanun hükmünde kararname ile temel hak ve hürriyetler sınırlanamaz iken, olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararname için böyle bir sınırlama mevcut değildir. Dolayısıyla, olağan dönem kanun hükmünde kararname ile kanunlarda değişiklik yapılabilirken, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararname ile bunun yapılması “*evleviyetle*” mümkündür³⁴. Çünkü, olağan dönemde geniş kapsamlı düzenlemeler için geçerli olan, olağanüstü dönem için de geçerli olur. Gerçekten de, bu tür kanun hükmünde kararname için yetki kanunu gerekmediği gibi, temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulması ve Anayasa’da yer alan güvencelere aykırı tedbirler alınması bu tür yönetimin mantığının bir gereğidir. Zira olağanüstü hâlin yönetim ve hukuk devleti mantığı, olağan dönemden oldukça farklıdır. Bu sebeple olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan kanun hükmünde kararname ile, kanunlarda değişiklik yapılamayacağını ileri sürmek, her şeyden önce AY. m. 15’te yer alan, Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceği ifadesine aykırıdır.

Doktrinde hakim görüş de, olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen kanun hükmünde kararname ile, Olağanüstü Hâl Kanunu başta olmak üzere, diğer kanunlarda ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasının mümkün olduğunu kabul etmektedir³⁵. Çünkü, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararname ile, olağanüstü hâle yol açan sebeplerin ve durumun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Zira olağanüstü hâl rejimleri, yürütme

³⁴ TEZİÇ, s. 45; ESEN, Rejim, s. 250.

³⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. ESEN, Rejim, s. 250.

organını daha güçlü ve daha geniş yetkilerle donatmak gerekçesiyle öngörülmektedir. Bu sebeple, Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, durumun ve özel şartların gerektirdiği uygun ve etkili her türlü önlemi alabilir. Bu önlemler kanunlardaki olağan düzenlemelerden daha ağır olabilir. Dolayısıyla, olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamelerle, olağan kanunlarda değişiklik yapılamayacağını ileri sürmek, bunları olağan kanun hükmünde kararnamelerin daha gerisine, tüzük, yönetmelik gibi talî düzenlemeler seviyesine indirmek olur. Nihayet, olağanüstü hâlin kaldırılması ile, önceki hukukî durumun avdet edeceğinin ileri sürülmesi, -deyim yerinde ise- bir kimsenin, kendisini öldürmek amacıyla suç işlediği için yargılanıp mahkûm edilen, fakat infaz kurumunda ıslah da edilemeyen suçluya, silâhını teslim ederek, bir daha kendisine ateş etmesine, yani bir daha suç işlemesine imkân vermek demektir. Böyle bir sonuç ise hem olağanüstü hâl rejimin tâbi yapısına ve mantığına³⁶ hem de AY. m. 15 hükmüne açıkça aykırı olur. Kanaatimizce, bu sonucun aynı zamanda kısır döngüye yol açacağı asla unutulmamalıdır.

V. Temel Hak ve Hürriyetin Kötüye Kullanılması Sebebiyle Düşmesi

Türk hukukunda kötüye kullanılması konusunda ilk düzenleme, Anayasa'nın başlangıç kısmı 5. fıkrasında yer alan, hiçbir faaliyetin Türk millî menfaatleri, Türk varlığı, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esası karşısında korunma göremeyeceğidir. Başka bir hüküm ise, AY. m. 14 düzenlemesidir. Söz konusu düzenlemeye göre, "*Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz*"³⁷. Görüldüğü gibi, temel hakların kötüye kullanılması olarak kabul edilen hâller; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozan, insan haklarına dayalı, demokratik ve lâik cumhuriyet

³⁶ ESEN, Rejim, s. 251.

³⁷ Maddenin gerekçesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ZABUNOĞLU, Hamdi Gökçe; Türk Anayasal Düzeninde Siyasal Hak ve Özgürlüklerin Kapsamı ve Sınırları, Ankara 2013, s. 178-179.

ilkelerini ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetler, hakkın kötüye kullanılması olarak kabul edilmiştir³⁸.

VI. Sınırlamanın Süresi

Olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen kanun hükmünde kararnamelerin süreli olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Bir görüş, olağanüstü hâlin ilânından sonra çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin, ilân edildiği bölge veya bölgelerde ve ancak bu hâlin devamı süresince uygulanabileceği kanaatindedir. Bu görüşü savunanlar, olağanüstü hâlin kaldırılması ile birlikte, bu kapsamda çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerinin kendiliğinden yürürlükten kalkacağını ileri sürmektedirler. Dolayısıyla bu yazarlara göre, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda ve yerlerde şartları taşımayan düzenlemeler AY. m. 121 anlamında olağanüstü dönemde çıkarılmış kanun hükmünde kararname sayılmaz ve bu durum AY. m. 6 hükmüne aykırı olur³⁹.

Kanaatimizce, yukarıda yer verilen görüşün ileri sürdüğü sonuçları, temel hak ve hürriyetleri tek tek ele alarak incelemek yerinde olur. Çünkü, bazı temel hak ve hürriyetler vardır ki, bunların sınırlandırılması olağanüstü hâl süresi ile sınırlıdır. Meselâ bu tür haklardan biri yerleşme ve seyahat hürriyetidir⁴⁰. Buna göre olağanüstü hâlin ilânından sonra çıkarılan kanun hükmünde kararname ile bazı kimselerin, olağanüstü hâl bölgesinde yerleşmesi veya bu bölgeye seyahat etmesi sınırlanabilir, hattâ tamamen durdurulabilir⁴¹. Bu tür sınırlama, ilân edilen olağanüstü hâlin kaldırılması ile kendiliğinden sona erer. Böyle bir uygulama normaldir. Çünkü, geçici olan

³⁸ ZABUNOĞLU, s. 179.

³⁹ TURHAN, Mehmet; Olağanüstü Hallerde Çıkarılabilecek Kanun Hükmünde Kararnameler, AİD., C. 25, S. 3 (1992), s. 31; YILDIRIM, Turan; Olağanüstü Yönetim Usulleri, Argumentum, S. 25, S. 3 (1992) s. 398; YOKUŞ, Sevtap; Anayasa Yargısının Olağanüstü Rejim Normları Karşısında Hak ve Özgürlükleri Koruma İşlevi, <http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/04e1767c4131a5cek.pdf?dergi=Insan%20 Haklari%20 Yilligi>, s. 78. E. T. 08.08.2016 s. 80; YÜZBAŞIOĞULU, s. 181; ÜSKÜL, Zafer; Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamelerinin Hukuki Niteliği, Olağanüstü Hal Üzerine Yazılar, İstanbul 2003, s. 192.

⁴⁰ Seyahat hürriyetinin olağanüstü hâllerde sınırlandırılması konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. ESEN, Selin; Anayasa Hukuku Açısından Dolaşım Özgürlüğü, Ankara 2014, s. 116 vd., 176 vd.

⁴¹ Nitekim, OHK. m. 11/I, (k) bendinde “*kamu düzeni ve kamu güvenini bozabileceği kanısını uyandıran kişi ve toplulukların bölgeye girişini yasaklamak, bölge dışına çıkarmak veya bölge içerisinde belirli yerlere gitmesini veya yerleşmesini yasaklamak*” hükmüne yer verilmiştir.

olağanüstü hâlin sona ermesi ile birlikte, normal durum kendiliğinden uygulanmaya başlar. Aynı şey sokağa çıkma ve grev yasağı açısından da geçerlidir. Buna karşılık, olağanüstü hâl kapsamında kabul edilen kanun hükmünde kararname ile yapılan birtakım düzenlemeler vardır ki, bunlar, bahsedilen hâlin sona ermesiyle birlikte ortadan kalkmaz, uygulanmaya devam eder. Meselâ, 667 ve 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde yer alan vakıflar, dernekler ve sendikalar, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden ihraç edilen personel, kapatılan sendika, dernek ve vakıflar, kapatılan askerî liseler, Sağlık Bakanlığı'na devredilen askerî hastaneler ve buralarda çalışan personel ile ilgili hükümler bu tür düzenlemelerdir. Söz konusu düzenlemelerin etkisinin sınırlı olduğu kabul edildiği takdirde, olağanüstü hâlin kaldırılması ile kapatılan vakıflar geri faaliyete geçecek, Yüksek Askerî Şûr'a Kararı ile Türk Silahlı kuvvetlerinden atılan askerî personel, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden atılan güvenlik personeli geri dönebilecektir. Aynı şekilde, Sağlık Bakanlığı'na devredilen askerî hastaneler, kapatılan askerî liseler, sendikalar ve dernekler geri açılacaktır. Bunun gibi, 671 sayılı KHK⁴² m. 32 ile ceza infaz kurumlarından tahliye edilen mahkûmların, eski yerlerine çağırılması ve cezalarının geri kalan kısmını bu yerlerde tamamlaması, m. 22 ile kapatılan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın tekrar açılması, 672 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kamu kurumlarından çıkarılan personelin yeniden istihdamı gerekecektir. Nihayet, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Genel Kurulu'nun 24.08.2016 tarihli ve 2016/426 sayılı, 31.08.2016 tarihli ve 2016/428 sayılı kararlarıyla meslekten ihraç edilen hâkim ve savcılar mesleğe geri dönecektir. Böyle bir sonuç ise, olağanüstü hâlin ilânı ile birlikte alınan gerekli tedbirlerin ortadan kaldırılması ve ülke bütünlüğünün yeniden tehlikeye düşürülmesi demektir. Gerçekten de, söz konusu tedbirler ortadan kaldırıldığı takdirde, olağanüstü hâli ortaya çıkaran sebepler yeniden gerçekleşir. Bu sonuç ise yeniden olağanüstü hâl ilânını gerekli kılabılır. Böyle bir sonuç, hiçbir hukuk düzeni tarafından tasvip edilmez.

Olağanüstü kanun hükmünde kararnamelerin, geçici düzenlemeler olduğu kabul edilerek, etkilerinin diğer hükümler karşısında zayıf olduğunu ileri sürmek de mümkün değildir. Çünkü, Anayasa'da yer alan hükümlerden birinin daha güçlü diğerinin daha zayıf olduğu kabul edilemez. Başka bir deyişle, Anayasa normları arasında güçlülük zayıflık ilişkisi söz konusu değildir. Zira, normlar hiyerarşisinde aynı statüde bulunan normlar arasında

---

⁴² Bkz. RG. T. 17.08.2016, S. 29804.

astlık üstlük, güçlülük-zayıflık ilişkisi yoktur. Kanunun kanuna üstünlüğünden de söz edilemez. Aynı şekilde bir kanun veya kanun hükmünde kararname ilga veya iptal edilmedikçe yürürlükte kalır⁴³. Olağanüstü hâlin bir gereği olarak kamu yararı amacıyla kabul edilen bir hükmün, sonraki dönemde ortadan kaldırılmadıkça, etkisini ve geçerliğini devam ettirdiği bir gerçektir. Nitekim TBMM de olağanüstü hâlin kaldırılmasından sonra kabul ettiği 4778 ve 5090 sayılı Kanunlarla, iki (285⁴⁴, 430⁴⁵ sayılı) kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yaparak⁴⁶, görüşümüzü desteklemiş bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi de aynı sonucu kabul etmektedir⁴⁷.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. AYGÜN EŞİTLİ, s. 209.

⁴⁴ Bkz. RG. T. 11.01.2004, S. 24990.

⁴⁵ Bkz. RG. T. 17.02.2004, S. 25376.

⁴⁶ Bkz. RG. T. 11.01.2004, S. 24990, 17.02.2004, S. 25376.

⁴⁷ Gerçekten de Yüksek Mahkeme bir kararında aynen, “*Anayasa kuralları etki ve değer bakımından eşit olup, hangi nedenle olursa olsun birinin ötekine üstün tutulmasına olanak bulunmadığından, bunların bir arada ve hukukun genel kuralları gözönünde tutularak uygulanmaları zorunludur. Sözü edilen maddenin "Geçici Madde" olarak adlandırılmış bulunması etki ve değer bakımından Anayasa'nın öteki maddelerinden daha zayıf ve önemsiz olduğu biçiminde yorumlanmasına neden olamaz. Geçici maddeler, genellikle geçiş dönemlerine ilişkin işlemlerin uygulama yöntemini ve kapsamını gösteren ayrı hükümleri içerirler. Hukukta genel kural olarak, yasalar yayımlanmalarından sonraki olaylara ve durumlara uygulanırlar. Bu ilkenin en çarpıcı ayrıklığı, yasalardaki geçici kurallardır. Bu nedenle yasaların geçici maddeleri ile esas maddeleri arasında farklılık varsa, özel niteliği nedeniyle, **geçici maddeler esas maddeden önce uygulanırlar. Özel düzenlemenin genel düzenlemeden önce geleceği hukukun genel bir ilkesidir. Anayasa'da da belli bir konuyu düzenleyen özel kural varken, o konuyu da kapsamı içine alabilecek nitelikte bir genel kural bulunsa bile, konuya özgü Anayasa kurallarının uygulanması gerekir. Genel olarak geçici maddeler uygulanıp sonuçları alındıktan sonra işlevlerini yitirirlerse de Anayasa'nın Geçici 15. maddesi bu nitelikte değildir... Olağanüstü yönetimin olağanüstü koşulları altında çıkarılan Geçici 15. madde kapsamındaki, yasalarla kanun hükmünde kararnamelerin, geçilen demokratik düzen içinde değiştirilmesine ya da yürürlükten kaldırılmasına değin Anayasa'ya uygunluk denetimi dışında bırakılmasında kamu yararı görülmüştür. Ancak, yasakoyucu, siyasal ve sosyal gelişmelere ve gereksinimlere göre, söz konusu yasal kurallardan gerekli gördüklerini değiştirebileceği ya da kaldırabileceği gibi Anayasa'da öngörülen koşullara uyarak Anayasa'daki geçici maddeleri de kaldırabilir. Bunun dışında, yorum yoluyla Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin geçersiz ve etkisiz duruma getirilmesi olanaksızdır***” ifadelerine yer verilmiştir. Bkz. AY. Mah. T. 18.07.2001, E. 2001/361, K. 2001/106 (KBİBB., 2709/Geçici Madde 15). Anayasa Mahkemesi'nin kararında da görüldüğü gibi, olağanüstü hâl dönemlerinde kabul edilen mevzuatın, usulüne uygun olarak değiştirilmediği müddetçe, diğer mevzuat gibi geçerliğini koruyacağı kabul edilmiştir. Çünkü, bu tür düzenlemeler, kamu yararı amacıyla kabul edilmektedir.

VII. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin Askıya Alınması Hâlinde Sınırlama

Belirli bir ülkede meydana gelen olaylar, gelişen şartlar, olağan zamanlardaki normal insan hakları standartlarından vazgeçmeyi kaçınılmaz kılabılır. AİHS. m. 15'te yer alan hükümler, savaş ve diğer olağanüstü durumlarda, taraf devletlere varlığını ve toprak bütünlüğünü korumak amacı ile belirli tedbirleri alma yetkisi vermektedir. Aslında AİHS. m. 15 düzenlemesi, tüm hukuk sistemleri için ortak bir mecburî ilkeyi ifade etmektedir. Bunun sonucu olarak hüküm, olağanüstü hâllerde devletlere Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin standartlarını askıya alma imkânı vermektedir⁴⁸.

Devletler, yaşadıkları ekonomik bunalım, terör, iç savaş vb. sebeplerle, ülke genelinde veya bir kısmında olağanüstü hâl ilan edebilirler. Böyle bir ilândan sonra, temel hak ve hürriyetlerle ilgili anayasada yer alan güvencelere aykırı kısıtlamalara gidebilirler. Meselâ, Fransa ülkesinde meydana gelen terör olayları; Ukrayna ise ülkesinde yaşanan iç savaş sebebiyle olağanüstü hâl ilân ettiğini, 10.06.2015 tarihinde Konsey'e bildirmiştir⁴⁹. Gerçekten de, Fransa, ülkesinde artan terör olayları sebebiyle, olağanüstü hâl ilân etmiş, daha sonra bu durumu iki kere uzatmıştır. Uzatma kararının ardından Fransa, Avrupa Konseyi'ne bir mektup⁵⁰ yazmış ve İHAS m. 15/I hükmüne⁵¹

⁴⁸ Bu konuda geniş bilgi için bkz. BAŞPINAR, s. 19 vd.

⁴⁹ Ukrayna, 05.06.2015 tarihin Avrupa Konseyi'ne yazdığı mektupta, ülkesinde Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından işgali ile başlayan iç savaş sonucu ortaya çıkan kriz sebebiyle İHAS m. 15 hükmüne dayanarak, ülkesinde Sözleşme'nin askıya alındığını bildirmiştir. Bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2929966&SecMode=1&DocId=2380676&Usage=2>, E. T. 07.09.2016.

⁵⁰ Fransa olağanüstü hâli 14.11.2015'te üç ay için ilân etmiş, 26.02.2016 ve 26.05.2016 tarihinde üçer aylık periyotlarla uzatmıştır. Mektupta, 13 Kasım 2015'te Paris'te meydana gelen terör saldırılarından sonra, ilk olarak 14 Kasım 2015'te üç aylık süreyle olağanüstü hâl ilân edildiği, daha sonra görülen lüzum üzerine, söz konusu durumun 26 Şubat 2016 ve 26 Mayıs 2016 tarihlerinde üçer ay uzatıldığı belirtilmiştir. Mektupta, İHAS. m. 15 gereği, olağanüstü hâl süresi boyunca bazı sorumluluk ve yükümlülüklerin askıya alındığı, bu kapsamda belirlenen adreslere baskınlar dâhil bütün ülkede güvenliği sağlamak amacıyla her türlü tedbirin alınacağı belirtilmiştir. Bkz. <https://outlook.live.com/owa/?fl=636015862841059312%2c%2f%2f&path=/attachmentlightbox>, E.T. 12.08.2016.

⁵¹ İHAS. m. 15/I hükmü şöyledir: “1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme'de öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.”.

dayanarak, 24.11.2015 tarihinden itibaren İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ni askıya aldığını bildirmiştir⁵². Fransa bu konudaki ikinci mektubunu 22.07.2016 tarihinde Avrupa Konseyi'ne göndermiştir. Mektuplarda, olağanüstü halin gereği olan tedbirlerden bazılarının, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile getirilen yükümlülöklere istisna teşkil edebileceği bildirilmiştir⁵³.

Türkiye Cumhuriyeti, 15 Temmuz darbe teşebbüsü sebebiyle, AY. m. 120 ve OHK. m. 3/I, b'ye dayanarak, ölkö genelinde olağanüstü hâl ilân etmiştir. Böyle bir uygulama AY. m. 15 hükmüne uygundur. Diğer taraftan, 15.07.2016 tarihindeki darbe teşebbüsü üzerine TBMM ortak bir bildiri yayınlamış ve bunu aynı zamanda Avrupa Konseyine de bildirmiştir⁵⁴. Türkiye ayrıca, 28.07.2016 tarihinde Avrupa Konseyi'ne bir mektup yazarak, AY. m. 120 ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu m. 3 hükümlerine dayanarak, 20.07.2016 tarihinden itibaren üç ay süre ile olağanüstü hâl ilân edildiğini ve 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile alınan tedbirleri Konsey'e bildirmiştir⁵⁵. Mektupta, olağanüstü hâl süresince alınan tedbirlerin, İHAS. m. 15 hükmü gereğince, Sözleşme ile getirilen yükümlülöklere istisna teşkil edebileceği ifade edilmiştir. Bu mektuptan sonra Türkiye, Avrupa Konseyine 3 adet bilgilendirme mektubu daha göndermiştir⁵⁶.

⁵² Bkz. <http://www.humanrightseurope.org/2016/07/france-confirms-six-month-state-of-emergency-extension-after-nice-murders/>, E. T. 03.08.2016.

⁵³ Bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2847550&SecMode=1&DocId=2333396&Usage=2>, E. T. 06.09.2016.

⁵⁴ Bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2930086&SecMode=1&DocId=2380804&Usage=2>, E. T. 06.09.2016.

⁵⁵ İHAS. m. 15/III 'e göre "Aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşmeci Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren nedenler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşmeci Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin tekrar tamamen geçerli olduğu tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir."

⁵⁶ 2. Bilgilendirme mektubunda 668 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile alınan tedbirlere yer verilmiştir. Bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2930653&SecMode=1&DocId=2381156&Usage=2>, E. T. 06.09.2016; 3. Bilgilendirme mektubunda 669 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2930923&SecMode=1&DocId=2381364&Usage=2>, E. T. 06.09.2016) ve nihayet 4. Bilgilendirme mektubunda ise 670 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile alınan tedbirler hakkında Konsey'e bilgi verilmiştir. Bkz. bkz. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2930923&SecMode=1&DocId=2381364&Usage=2>; E. T. 06.09.2016.

SONUÇ

AY. m. 15'e göre, olağanüstü hâllerde, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabileceği veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceği kabul edilmiştir. Yine Anayasa'da yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı veya insan haklarına dayanan demokratik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz. Nihayet, Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz (AY. m. 14). Böyle bir hâl söz konusu olduğu takdirde Devlet, varlığını ortadan kaldırmayı amaçlayan olaylar ve sebepleri ortadan kaldırmak için mülkiyet hakkını sınırlayabilir ve hattâ durdurabilir. Böyle bir uygulama milletlerarası sözleşmelere veya anayasalara aykırılık teşkil etmez. Zira söz konusu hallerde, devletlerin kendi varlıklarını korumak için gerekli tedbirleri almak amacıyla temel hak ve hürriyetleri sınırlayabilmesi yine aynı metinlerde yer alan hükümlerin bir gereğidir. O halde olağanüstü hâl ilânı kapsamında mülkiyet hakkını sınırlayan tedbirlerin alınması AY. m. 14, 15, 91, 121 ve İHAS. m. 15 hükümlerine aykırı değildir.

KISALTMALAR CETVELİ

ABD.	: Ankara Barosu Dergisi
AHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AİHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY.	: Anayasa
AY.Mah	: Anayasa Mahkemesi
Bkz (bkz).	:bakınız
C.	: Cilt
E.	: Esas
EÜHFD.	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.T.	: Erişim Tarihi
K.	: Karar
KHK.	: Kanun Hükmünde Kararname
LHD.	: Legal Hukuk Dergisi
m.	: madde
OHK.	:2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu
RG	: Resmî Gazete
s.	: sayfa

S. : Sayı
SD. : Sayıştay Dergisi
T. : Tarih
TBMM. : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK. : 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
vd. : ve devamı
Y. : Yıl

BİBLİYOGRAFYA*

AYGÜN EŞİTLİ, Ezgi: Kalkışma Suçları, Ankara 2016.

BAŞPINAR, Veysel: Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukuku Açısından Olağanüstü Hallerde Mülkiyet Hakkı Sınırlamasının Fikrî ve Hukukî Temelleri, EÜHFD. C. XI, S. 1, s. 1-32.

BEHÇET, Muhammed: Olağanüstü Hal Uygulaması ve Teorik Temelleri (İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2014.

BULUT, Burcu: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Mülkiyet Hakkı ve Sınırlandırılması Esasları, LHD, S. 33 (Eylül 2012), s. 11-32.

ESEN, Selin: Karşılaştırmalı Hukukta ve Türkiye’de Olağanüstü Hal Rejimi, Ankara 2008 (Kısaltılmışı: ESEN, Rejim).

-----: Anayasa Hukuku Açısından Dolaşım Özgürlüğü, Ankara 2014 (Kısaltılmışı: ESEN, Özgürlük).

GÖZLER, Kemal: Olağanüstü Hal Rejimlerinde Özgürlüklerin Sınırlandırılması Sistemi ve Olağanüstü Hak Kanun Hükmünde Kararnamelerin Hukuki Rejimi, ABD., Y. 1990, S. 4, s. 561-590 (Kısaltılmışı: GÖZLER, Rejim).

-----: “Olağanüstü Yönetim Usulleri”, www.anayasa.gen.tr/oyu.htm (08.08.2016) (Kısaltılmışı: GÖZLER, Usuller).

KUZU, Burhan: Olağanüstü Hal Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Olağanüstü Hal Rejimi, Ankara 1993.

---

* Dipnotlarda geçen eserler, yazarlarının soyadları ile anılmıştır. Aynı yazarın birden fazla eserine yapılan atıflar ile, aynı soyadı taşıyan yazarların eserlerine yapılan atıflar, kısaltılmış şekilleriyle parantez içerisinde gösterilmiştir

- ÖDEN, Merih: Anayasa Mahkemesi ve Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim Kanun Hükmünde Kararnemelerinin Anayasaya Uygunluğunun Yargısal Denetimi, AHFD. C. 58, S. 3, s. 659-691.
- ÖZBUDUN, Ergun: Türk Anayasa Hukuku, 15. Baskı, Ankara 2014.
- TEKİNSOY, Ayhan: Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Kanun Hükmünde Çıkarma Yetkisinin Hukuksal Niteliği ve Yetki Yasaları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 1996.
- TEZİÇ, Erdoğan: Anayasa Hukuku, 20. Bası, İstanbul 2016.
- TUNÇ, H./BİLİR, F./YAVUZ
B. : Türk Anayasa Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2015.
- TURHAN, Mehmet: Olağanüstü Hallerde Çıkarılabilecek Kanun Hükmünde Kararnemeler, AİD., C. 25, S. 3 (1992). s. 13-36.
- TÜRK, Ender: 1982 Anayasası'na Göre Kanun Hükmünde Kararnemeler ve Yargısal Denetimi (Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2013.
- ÜSKÜL, Zafer: Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnemelerinin Hukuki Niteliği, Olağanüstü Hal Üzerine Yazılar, İstanbul 2003.
- YOKUŞ, Sevtap: Anayasa Yargısının Olağanüstü Rejim Normları Karşısında Hak ve Özgürlükleri Koruma İşlevi, <http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/04e1767c4131a5cek.pdf?dergi=Insan%20Haklari%20Yilligi>, s. 78. E. T. 08.08.2016 (Kısaltılmışı: YOKUŞ, Koruma).
- YÜZBAŞIOĞLU, Necmi: 1982 Anayasası ve Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Türkiye'de Kanun Hükmünde Kararnemeler Rejimi, İstanbul 1996.
- ZABUNOĞLU, Hamdi Gökçe: Türk Anayasal Düzeninde Siyasal Hak ve Özgürlüklerin Kapsamı ve Sınırları, Ankara 2013.
- ZENGİN, E./ALTIN, S.: Türk Hukukunda kanun Hükmünde Kararname Uygulaması, SD. S. 34 (1999), S. 34, s. 29-45.